

Die Louw & Nida-Woordeboek - 'n Kragtige nuwe hulpmiddel vir die eksegeet, prediker en Bybelvertaler

Jan Botha, Dept Grieks, PU vir CHO

Aangesien die verskyning van die Louw & Nida-woordeboek van soveel betekenis vir elke teoloog is, plaas *In die Skriflig* in hierdie uitgawe twee artikels wat oor die woordeboek handel. Die eerste artikel is 'n bekendstelling van die woordeboek in die algemeen met die fokus op meer teoretiese sake. Die tweede artikel is 'n praktiese riglyn vir die gebruik van die woordeboek. Dit is aan te beveel dat beide artikels saam gelees word. Aangesien elke artikel egter ook selfstandig 'n eenheid vorm, is dit nie nodig vir die verstaan van enige van die artikels dat beide noodwendig saam gelees hoef te word nie.

ABSTRACT

Greek English Lexicon of the New Testament

With the publication of the Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains compiled by J. P. Louw & E. A. Nida in 1988, an important and very valuable 'tool' became available to biblical scholars and preachers. The purpose of this article is to introduce this Lexicon to the readers of our journal – of which most are ministers which may profit considerably from the use of this lexicon. In order to accomplish this purpose, the basic theoretical principles on which the Lexicon is based are discussed and the positive reception of the Lexicon is illustrated from a number of reviews. After a few critical remarks of my own, the article concludes with an illustration of the meaning of the word $\pi\alpha\tau\eta\rho$ in the New Testament, based on information collected from the Lexicon.

INLEIDING

In Mei 1988 is 'n woordeboek met die titel *Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains* onder groot belangstelling van die media en Bybelwetenskaplikes van oor die hele wêreld gelyktydig in New York en in Kaapstad vrygestel. Die samestellers van die woordeboek is prof JP Louw van die Departement Grieks aan die Universiteit van Pretoria en dr EA Nida van die United Bible Societies in New York. Hulle is op 'n tydelike basis bygestaan deur dr RB Smith en dr Karen A Munson (beide van die USA).

Die verskyning van hierdie woordeboek is reeds vir baie jare met groot belangstelling afgewag en dit is nie vergesog om te beweer dat hierdie boek 'n waterskeiding in die beskrywing van woordbetekenisse van die Griekse Nuwe Testament verteenwoordig nie. Die woordeboek het onder meer voortgevoel uit 'n bepaalde benaderingswyse wat sedert die begin van die eeu in die algemene taalwetenskap ontwikkel het. Wat die Bybelwetenskappe self betref, is dit die kulminasiepunt van 'n navorsings-

tendens wat sedert die vroeë sestigerjare groot belangstelling geniet (vergelyk bv Nida, 1972: 73-89, Erickson, 1980: 12-65 en Black, 1988: 120).

Die doel van hierdie artikel is om die woordeboek in die algemeen bekend te stel, die positiewe ontvangs daarvan aan te toon en enkele kritiese opmerkings oor die woordeboek te maak. Daar sal veral aandag geskenk word aan die belangrikste teoretiese beginsels waarop die woordeboek berus. Sodanige agtergrondkennis is noodsaaklik vir die optimale benutting van die woordeboek.

'n Persoon wat totaal onbewus is van die teoretiese grondslae waarop die woordeboek berus, mag dalk teleurgesteld wees wanneer hy of sy vir die eerste keer 'n woordbetekenis daarin naslaan. Trouens, verskeie mense wat die woordeboek met groot verwagting aangekoop het, het al teenoor my hulle teleurstelling daarmee uitgespreek. Dit kan daartoe lei dat die woordeboek óf glad nie meer gebruik word nie, óf onderbenut word. Die proefskrif van Buys (1989) is 'n voorbeeld van 'n onderbenutting van die woordeboek: benewens die aanhaling van Louw & Nida se definisies van die woorde waarin hy geïnteresseerd is, gebruik Buys die woordeboek nie eintlik verder nie. Hy hanteer die betekenis wat hy bestudeer in isolasie (binne elk se respektiewelike kontekste) en van die belangrike beginsel van *kontrastering* van verskillende woorde binne die betrokke semantiese velde, kom daar niks tereg nie. Dit is juis in hierdie opsig wat die optimale benutting van Louw & Nida sy studie geweldig kon verryk het. Sowel die samestellers van die woordeboek (Louw & Nida, 1988: vi) asook verskeie resensente (Reese, 1988: 150, Combs, 1988, Silva, 1989: 165-166) wys daarop dat dit ter wille van die optimale benutting van die woordeboek, noodsaaklik is om op hoogte te wees van die belangrikste teoretiese beginsels waarop dit berus. Daartoe wil hierdie artikel graag 'n bydrae lewer.'

In die eerste gedeelte van die artikel word die geskiedenis van die ontstaan van die woordeboek kortliks vertel en daar word ook kortliks aandag gegee aan die vraag waarom dit nodig was dat 'n nuwe woordeboek vir Nuwe-Testamentiese Grieks saamgestel moes word. In die tweede afdeling word agt van die vernaamste eienskappe van die woordeboek bespreek. In die derde afdeling word die positiewe ontvangs van die woordeboek aan die hand van resensies wat tot dusver verskyn het, geïllustreer. Die artikel sluit af met enkele evaluerende opmerkings en 'n voorbeeld van die beskrywing van die betekenis van die woord *πατήρ* in die Nuwe Testament.

1. GESKIEDENIS VAN DIE ONTSTAAN VAN DIE WOORDEBOEK

1.1 *Waarom 'n nuwe woordeboek*

In die boek *Lexicography and Translation* wat in 1985 deur die Bybelgenootskap in Kaapstad gepubliseer is en wat bedoel is as teoretiese handleiding by die woordeboek, het prof JP Louw 'n breedvoerige uiteensetting gegee van die huidige stand van sake ten opsigte van Nuwe-Testamentiese leksikografie (Louw, 1985: 97-117). In een hoofstuk van hierdie boek bespreek en evalueer Louw nie minder nie as 24 woordeboeke, teologiese woordeboeke en boeke met lyste van sinonieme van Nuwe-Testa-

mentiese en vroeg-Christelike Griekse tekste wat in die afgelope twee eeue gepubliseer is. As daar reeds soveel woordeboeke vir die taal van die Nuwe Testament beskikbaar is, waarom dan nóg 'n nuwe woordeboek saamstel? Die motivering vir die samestelling van die nuwe woordeboek word kortliks deur Louw & Nida (1988: viii-xi) in die inleiding tot die woordeboek self gegee (vergelyk ook Louw, 1985: 97-113, Silva, 1989: 165). Saamgevat kom dit daarop neer dat daar soveel probleme met die beskikbare woordeboeke is en dat daar soveel vordering die afgelope eeu in die kennis oor woordeboekmakery gemaak is, dat die samestelling van 'n nuwe woordeboek noodsaaklik was.

Die vernaamste probleme met die bestaande woordeboeke is die volgende:

★ Ensiklopediese informasie, grammatikale aantekeninge, eksegetiese opmerkings, historiese en selfs ook dogmatiese opmerkings word alles aangebied asof dit die “betekenis” van die betrokke woord is. Dit is uiters verwarrend vir iemand wat in die eerste plek belangstel in 'n noukeurige definisie van 'n woord se *leksikale betekenis*.²

★ Bybelwoordeboeke gaan dikwels van die veronderstelling uit dat individuele woorde en teologiese konsepte in wese dieselfde is. Dit is inderdaad so dat woorde gebruik word om oor teologiese konsepte te praat, maar die betekenis word egter oorgedra deur die wyse waarop hierdie woorde in frases, sinne en paragrawe gekombineer word en nie deur individuele woorde in isolasie nie. Die *stelling* binne konteks en nie die individuele woord nie, is die draer van (teologiese) betekenis. Daar is 'n pertinente verskil tussen “teologiese” en “leksikale” betekenis. Hierdie onderskeid oefen 'n beslissende invloed uit op die wyse waarop inskrywings in 'n woordeboek gemaak word.³

★ Baie Bybelwoordeboeke gaan van die veronderstelling uit dat die Grieks van die Nuwe Testament wesentlik verskil van elke ander vorm van Grieks. Dit gee aanleiding daartoe dat ongeldige afleidings oor 'n “Griekse” of “Hebreeuse” denkwyse gemaak word en dat die sogenaamde “inner lexicography” van woorde beskryf word. Hierdie benadering probeer die “gedagteveld” wat die woorde opsigself sou verteenwoordig binnedring.⁴ Die ontdekking van die papiri het egter bo alle twyfel bewys dat die Grieks van die Nuwe Testament die gewone gebruikstaal van die dag was (Black, 1988: 157). 'n Woordeboek moet hierdie gegewe op verantwoorde wyse reflekteer. Kort na die ontdekking van groot hoeveelhede papiri uit die tyd rondom die eerste eeu, het Adolf Deissmann (1911: 411-418) 'n pleidooi gelewer vir die publikasie van 'n Nuwe-Testamentiese woordeboek wat die nuwe lig wat die papiri op woordbetekenisse van die Nuwe-Testament werp, reflekteer. Aan hierdie pleidooi is gedeeltelik voldoen met die publikasie in 1930 van Moulton & Milligan se *The vocabulary of the Greek Testament*. Tog gaan Moulton & Milligan mank aan dieselfde kritiek wat teen meeste bestaande Nuwe-Testamentiese woordeboeke ingebring kan word (vergelyk Louw, 1985: 105-106). In 'n sekere sin is die verskyning van die Louw & Nida-woordeboek dus 'n verdere voldoening aan die behoefte wat Deissmann reeds aan die begin van die eeu aangetoon het.⁵

★ Tot dusver was daar nog nooit 'n deeglike ondersoek na of 'n bespre-

king van 'n geskikte metodologie vir die samestelling van 'n Griekse woordeboek nie. Woordeboeke is min of meer op 'n intuitiewe en *ad hoc*-basis saamgestel. Woordes is behandel op grond van gebruik, verwysing, teologiese konnotasies, vertaalekwivalente teen die agtergrond van opvattinge soos "internal lexicography"⁶, die uniekheid van die taal en die belangrikheid van die Hebreuse agtergrond – en dit alles boonop deurmekaargeroer. Hierdie toedrag van sake kan deels daaraan toegeskryf word dat die semantiek as linguistiese dissipline self vir baie eeue verwaarloos is. Dit is 'n saak wat eers in die afgelope twee tot drie dekades werklik die aandag begin geniet het (vergelyk Louw, 1982:1-5).

Louw (1985:116) beklemtoon dit dat daar ruimte is vir meer as een soort woordeboek. Elke soort woordeboek moet egter sy doel en opset duidelik definieer. Die leser van 'n woordeboek moet ook nie aanneem dat elke boek wat 'n woordeboek genoem word noodwendig 'n bron van inligting oor die *betekenis* van die woorde is nie. Daar kan byvoorbeeld 'n woordeboek wees wat die leksikale betekenis van woorde gee, 'n ander wat die gebruike van woorde binne spesifieke kontekste gee, of 'n woordeboek van uitsprake (fonologies), of 'n woordeboek van idiomatiese uitdrukkings, of 'n etimologiese woordeboek of 'n woordeboek van konsepte of selfs 'n woordeboek van plante in die Bybel, ensovoorts. Die huidige stand van Nuwe-Testamentiese leksikografie toon egter 'n beeld van vermenging van kategorieë en 'n gebrek aan deeglike teoretiese begronding.

By al hierdie redes is daar myns insiens 'n verdere rede vir die samestelling van 'n nuwe woordeboek, wat nêrens in die literatuur genoem word nie: die inskrywings in 'n woordeboek is nie noodwendig "die waarheid" nie. Voortvloeiend uit die positivistiese wetenskapsbeskouing wat soveel van ons opvattinge oor wetenskaplike kennis die afgelope eeu domineer, beklee woordeboeke onverdiend feitlik 'n onaantasbare posisie. Dink maar net hoeveel argumente besleg ons onder mekaar met "die woordeboek sê so, en daarom is dit so." Meestal hou ons nie daarmee rekening dat woordeboeke *die standpunte van die mense wat dit saamgestel het* verteenwoordig nie. Gegewens wat woordeboeke bied is dus onderhewig aan al die invloede wat enige wetenskaplike werk kenmerk. Daarom bevat woordeboeke nie "die objektiewe waarheid" en gee hulle nie noodwendig altyd die "korrekte" betekenis van woorde nie. Dit geld vir alle woordeboeke – ook die nuwe Louw & Nida-woordeboek. Dit bly egter steeds 'n uitdaging om ons wetenskaplike kennis uit te brei en om die gereedskap waarmee ons die Nuwe Testament bestuur te verbeter deur die resultate van nuwere navorsing daarin te verreken.

In die lig hiervan asook in die lig van die probleme met die bestaande woordeboeke, was die tyd dus meer as ryp vir die samestelling van 'n nuwe woordeboek vir Nuwe-Testamentiese Grieks.

1.2 Die samestellers

In 1970 het die United Bible Societies 'n seminaar gereël om 'n nuwe Griekse woordeboek wat op semantiese velde berus, te bespreek. Prof JP Louw en dr EA Nida is tydens hierdie seminaar deur United Bible

Societies aangewys as samestellers van die beoogde nuwe woordeboek. In sy bekendstelling van die woordeboek in *Scriptura* skryf prof BC Lategan (1988:49) soos volg oor die samestellers van die woordeboek:

(D)ie woordeboek is die produk van 'n merkwaardige samewerking tussen twee ewe uitstaande taalkundiges en kollegas – Eugene Nida en Johannes Louw. Afgesien van albei se skynbaar onblusbare werkvermoë – vra maar vir kollegas wat probeer byhou het by hierdie twee! – het hulle akademiese briljantheid en albei se onwrikbare oortuiging dat die Nuwe Testament 'n lewende boodskap bevat wat aan alle mense bekend gemaak moet word, van hulle 'n gedugte en unieke kombinasie gemaak.

Dr Eugene Nida is veral bekend vir sy werk as konsultant van die United Bible Societies. Daardeur het hy 'n groot rol gespeel in feitlik alle moderne vertalings van die Bybel – onder meer ook in die 1983-vertaling van die Bybel in Afrikaans. Sy dinamies-ekwivalente metode van vertaling, wat op 'n deeglik begronde linguistiese basis berus, geniet vandag wye erkenning.⁸ Nida het wyd gepubliseer in die linguistiek (veral semantiek en strukturele taalkunde) en verwante dissiplines. Hy het ook 'n groot rol gespeel om 'n span internasionale tekskritici bymekaar te bring vir die samestelling van die UBS-uitgawes van die teks van die Nuwe Testament. Hierdie teks geniet vandag vir alle praktiese doeleindes die status van 'n nuwe standaardteks (Petzer, 1989). Dr Nida het reeds verskeie kere vertaling-seminare en akademiese lesings onder wye belangstelling in Suid-Afrika aangebied. Hy is 'n dinamiese en begeesterde spreker en dit is 'n belewenis om na hom te luister.

Prof Jannie Louw het reeds in die vyftigerjare as jong dosent aan die UOVS baanbrekerswerk gedoen om ook Nuwe-Testamentiese Grieks tot sy reg te laat kom, veral later as professor in Grieks aan die Universiteit van Pretoria waaraan hy steeds verbonde is. Om weer vir Lategan (1988:51) aan te haal:

Oor baie jare het Louw sy studente voorgraads en nagraads in hierdie rigting opgelei, die veld al verder verken, talle seminare en werksinkels oor vertaling saam met Nida aangebied, sy eie instituut in Pretoria in samewerking met die Bybelgenootskap ontwikkel, feitlik op eie houtjie buitelandse kontakte opgebou en internasionale bekendheid verwerf. Met kenmerkende beskeidenheid, onvermoeide ywer en entoesiasme het hy sy studente en kollegas met hom saamgeneem en 'n diens aan sy vakgebied gelewer wat nog vir baie jare die studie van die Nuwe Testament sal beïnvloed.

Prof Louw het homself benewens die klassieke, ook in die moderne linguistiek ingegrawe en saam met dr Nida die insigte van die moderne linguistiek in die studie van die Nuwe Testament ingedra. Tydens die lentegradeplegtigheid in Oktober 1989, is 'n eredoktorsgraad deur die PU vir CHO aan prof Louw toegeken. Hy het ook die 1989 Bill Venter-prys verwerf. Hierdie prys word jaarliks toegeken vir die beste publikasie op *alle* vakgebiede aan alle Suid-Afrikaanse Universiteite. Hierdeur is dus reeds op hoogste vlak erkenning verleen aan sy besondere akademiese bydrae.

In hierdie twee persone is daar dus talente verteenwoordig wat hulle in staat gestel het om met so 'n unieke stuk werk soos hierdie woordeboek na vore te kom.

1.3 Die jare sedert 1970

Sedert 1970, toe Nida en Louw aangewys is om so 'n woordeboek saam te stel, het hulle gereeld jaarliks vir korter en langer tye (hoofsaaklik in Switserland en die VSA) bymekaar gekom om daaraan te werk. Hulle het die Nuwe Testament van 'n kant af noukeurig deurgewerk en alle betekenis op kaartjies aangeteken. Hoewel daar net ongeveer 500 woorde in die Nuwe Testament is, het Louw en Nida nie minder nie as 25 000 betekenis geïdentifiseer wat deur hierdie woorde "be-teken" word. Die aantekeninge is daarna verder verwerk en op die basis van Barclay Newman se woordeboek in semantiese velde gegroepeer. Vervolgens is die betekenis noukeurig gekontroleer en verdere leksikale items is bygevoeg. Dit is gedoen deur 'n noukeurige studie van konkordansies en woordeboeke van die Nuwe Testament. (Tot op hierdie stadium het Smith nog saamgewerk). 'n Derde fase (waarvoor Nida primêr verantwoordelik was), was die voorbereiding van definisies van die betekenis en notas. Notas vir Bybelvertalers is in die teks self aangegee en notas wat op linguïste en leksikograwe gerig is, in voetnote. Gedurende hierdie jare is van tyd tot tyd artikels gepubliseer oor die vordering met die woordeboek en die beginsels waarop dit berus (Louw, 1973, 1974, 1979). Terloops, die feit dat van hierdie artikels telkens in die tydskrif *The Bible Translator* gepubliseer is, bevestig die noue verbinde wat die woordeboek van die begin af met Bybelvertaling het.

Teen 1982 was die groot werk so te sê voltooi maar dit het nog etlike jare geneem om die indekse saam te stel, om die kruisverwysings aan te teken en veral om die woordeboek te set en te proeflees. Hierdie laaste afrondingswerk (wat in Suid-Afrika deur personeel van prof Louw gedoen is), het inderdaad baie lank geduur maar die eindresultaat getuig van die deeglikheid waarmee dit gedoen is. Dit was dus 'n heuglike dag toe die boek uiteindelik in Mei 1988 gepubliseer is.

2. EIENSKAPPE VAN DIE WOORDEBOEK

In hierdie afdeling word die belangrikste eienskappe van die woordeboek kortliks saamgevat. Die bespreking van die eienskappe van die woordeboek berus grootliks op die inleiding van die woordeboek self (Louw & Nida, 1988: vi-viii).

2.1 Semantiese velde

In plaas daarvan om 'n alfabetiese lys van Griekse woorde te gee met moontlike vertaal ekwivalente daarnaas, is die woorde van die Nuwe Testament in die Louw & Nida-woordeboek in semantiese velde gerangskik. Hierdie ordeningsbeginsel maak die woordeboek uniek en ook uiters waardevol vir die predikant, Bybelvertaler en teologiese student.

So byvoorbeeld kom die woorde 'oog' en 'hand' in dieselfde semantiese veld voor. Trouens, alle woorde wat met 'liggaamsdele' verband hou word in hierdie semantiese veld saamgegroepeer (voorkop, hare, oog, maag, bene, ens – semantiese veld 8). Hierdie semantiese veld bevat 60 inskrywings en dus weet ons nou dat daar 60 verskillende woorde of woordkombinasies in die Nuwe Testament is wat met liggaamsdele verband hou. 'n Ander voorbeeld: uit semantiese veld 33 (F) "Speak,

Talk” blyk dit dat λέγω^a van die ander *verba dicendi* verskil deurdat dit fokus op *die inhoud van wat gesê word*, sonder dat dit spesifieke nuanses van ander terme soos φθέγγομαι, φωνέω, βοάω, ῥήγνυμι of idioeme soos ἐπαίρω φωνήν oorneem of tersyde stel. ’n Laaste voorbeeld: die feit dat die stam φιλ – in verskillende samestellings voorkom wat Christelike gedrag of gevoel/emosie beskryf (bv προσφιλής, φιλάγαθος, φιλαδέλφια, φιλοξενία, φιλόστοργος, φιλότεκνος) stel gebruikers van die woordeboek in staat om dit te vermy om betekenisvolle of ingrypende verskille in betekenis tussen ἀγαπάω/ἀγάπη en φιλέω/φιλία te onderskei waar die Nuwe-Testamentiese konteks dit nie toelaat nie. Dit is duidelik dat die Nuwe Testament Christelike “liefde” deur beide stelle terme en ook nog veel ander terme leksikaliseer (vergelyk Black, 1989). Hierdie insigte het belangrike eksegetiese implikasies.

Die vernaamste voordeel van die ordening in semantiese velde is dat dit ons in staat stel om die betekenisverskille tussen *verskillende woorde binne dieselfde semantiese veld* met mekaar te kontrasteer en sodoende by ’n baie *noukeuriger definisie* van ’n woordbetekenis uit te kan kom. Dit is die geval omdat verskillende woorde binne dieselfde semantiese veld, wat betekenis betref, baie nader aan mekaar is as wat die geval is met die verskillende betekenis van dieselfde woord. Hierdie insig is een van die belangrikstes wat vanuit die moderne linguistiek die samestelling van die woordeboek beïnvloed het. Dit word breedvoerig deur Nida behandel in een van sy vroeëre publikasies (1979: 68-110).

2.2 Die wyse waarop die velde gerangskik is

Die wyse waarop hierdie semantiese velde gerangskik is, is ’n verdere eienskap wat die woordeboek uniek maak. Die primêre onderskeid in die klassifikasie van die betekenis van woorde en idioeme is tussen (i) unieke referente, (ii) klasreferente en (iii) merkers.

Eiename en plekname is woorde met unieke referente en alle sodanige woorde in die Nuwe Testament is in semantiese veld 93 saam gegroeper.

Klasreferente is die sogenaamde ‘gewone’ woorde en dit is gegroeper volgens die drie semantiese woordsoorte wat onderskei kan word in die woordeboek. Leksikale items in die Nuwe Testament wat met *objekte* verband hou, is aangeteken in semantiese velde 1-12, *gebeure* in semantiese velde 13-57 en *abstrakte* in semantiese velde 58-91.

(1) Objekte is konkrete sake soos byvoorbeeld *boom, klip, huis, berg, son, mens, hond*, ens.

(2) Gebeure behels alle soorte aktiwiteite soos byvoorbeeld *hardloop, praat, eet, veg, dood*, ens. asook toestande wat verwant is aan gebeure soos byvoorbeeld *moeg, uitgerus*, ens.

(3) Abstrakte beskryf kwaliteite of hoedanighede van objekte en/of gebeure, soos byvoorbeeld *rooi, vinnig, aanhoudend*, ens. (vergelyk (Nida & Taber 1974: 37-38).

Die basis vir die indeling van hierdie klasse is die drie soorte betekenis-komponente wat onderskei kan word, naamlik, *gemeenskaplike, onderskeidende en supplementêre* komponente.⁹

Merkers is woorde (gewoonlik voorsetsels en partikels) wat primêr die funksie vervul om die verhoudings tussen 'inhoudwoorde' en frases te merk. Hierdie woorde word dus 'funksiewoorde' genoem en hulle word in twee afsonderlike semantiese velde in die woordeboek behandel: semantiese veld 89 bevat die *verhoudingswoorde* in die Nuwe Testament en semantiese veld 91 die *diskoersmerkers*. Die woord *καί* is byvoorbeeld 'n tipiese diskoersmerker. Dikwels funksioneer dit nie om frases of sinne in neweskikkende verband te stel nie, maar dui dit eenvoudig aan dat 'n nuwe sin begin word. Net so dui *δέ* dikwels nie noodwendig op 'n kontras tussen sinne of sinsdele nie, maar dui dit slegs aan dat daar een of ander losse verbinding daartussen bestaan. 'n Noukeurige studie van hierdie merkers is dikwels baie waardevol om die betekenisverhoudings tussen verskillende perikope in 'n teksgedeelte te beskryf.

In 'n semantiese veld word betekenis van 'n algemene (generiese) of omvattende aard eerste behandel en dan word opeenvolgend woorde met 'n meer spesifieke betekenis behandel. Louw & Nida (1988:vi) beklemtoon egter tereg dat daar geen wyse is waarop 'n mens stap vir stap volgens logiese beginsels vanaf generiese na spesifieke betekenis kan werk nie. Betekenis is op verskillende wyses aan mekaar verwant en omvat verskillende dimensies met die gevolg dat hulle komplekse 'klusters' of konstellasies vorm. Hierdie konstellasies verskil van taal tot taal (vergelyk die bespreking van die verhouding tussen taal en denke in §4 van hierdie artikel).

2.3 Onreëlmatige vorme word spesifiek aangeteken

Indien 'n onreëlmatige woordvorm op een of ander wyse spesifiek met die betekenis verband hou of indien die vorm so vreemd is dat dit moeilik is om die morfologiese basis daarvan gemaklik te kan identifiseer, word so 'n vorm spesifiek aangeteken. Die morfologiese basis in die geval van naamwoorde is die nominatief enkelvoud en in die geval van werkwoorde is dit die eerste persoon enkelvoud in die praesens. Byvoorbeeld: indien die betekenis van 'n werkwoord in die medium nie geredelik van die betekenis van die aktief afgelei kan word nie, word sowel die aktief as die medium as aparte inskrywings in hulle betrokke betekenisvelde behandel. Deponente (= woorde met 'n medium vorm maar 'n aktiewe betekenis) word as medium ingeskryf en nie onder hulle aktiewe betekenis nie. Al die belangrike onreëlmatige vorme van die belangrikste μ -werkwoorde word ook in die Grieks-Engelse indeks aangegee.

2.4 Verskillende betekenis van dieselfde woord is gemerk met 'n letter van die alfabet in superscript

Die verskynsel dat dieselfde leksikale item meer as een betekenis kan hê word *polisemie* genoem. In die woordeboek word die verskillende betekenisemoontlikhede van 'n woord spesifiek gemerk met 'n letter van die alfabet in superscript. Gewoonlik word die mees algemene of 'ongemerkte' betekenis eerste aangedui (dws met 'a') en meer spesifieke betekenisemoontlikhede word min of meer in volgorde van spesifiekheid verder genommer (dws 'b', 'c' ensovoorts). In die lig van die feit dat betekenisverhoudings ingewikkelde konstellasies vorm, moet daar egter nie op meganiese wyse te veel uit hierdie ordening afgelei word nie.

2.5 *Betekenis word gedefinieer*

Een van die belangrikste eienskappe van die woordeboek is dat betekenis *gedefinieer* word en nie bloot deur vertalingsekwivalente (of 'glosse') soos in die meeste woordeboeke, aangegee word nie. Hierdie definisies berus op die *onderskeidende betekenis*komponente van 'n spesifieke term. Benewens die definisie van die betekenis gee die woordeboek ook glosse as moontlikhede hoe die betrokke woord *in Engels* weer-gegee kan word.¹⁰ So byvoorbeeld word die betekenis van λιμός^a gedefinieer as "a widespread lack of food over a considerable period of time and resulting in hunger for many people." As glosse om hierdie betekenis in Engels weer te gee word dan "famine" of "hunger" gesuggerer. Die glosse word in enkel-aanhalingstekens ná die definisie (wat sonder aanhalingstekens is) gegee. Omdat 'n akkurate definisie soms 'n langer beskrywing van onderskeidende komponente behels en omdat die glosse in sekere gevalle misleidend kan wees, word daar ook by elke inskrywing een of meer voorbeelde van die gebruik van die betrokke betekenis in spesifieke Nuwe-Testamentiese kontekste gegee. Die doel van hierdie illustrasies is om die verhouding tussen die definisies en die glosse in spesifieke gevalle duidelik uit te lig.

Die feit dat die woordeboek definisies van woordbetekenis gee saam met een of meer voorbeelde van die gebruik van een bepaalde betekenis in die Nuwe Testament, maak dit so 'n uiters waardevolle hulpmiddel vir die predikant. Dikwels vind die predikant dit nodig om in sy Skrif-uitleg op die preekstoel die betekenis van 'n woord te verduidelik. En as 'n mens een maal die probleme met die *etimologiese werkwyse*¹¹ ingesien het asook die probleme met '*illegitimate totality transfer*',¹² is dit nie moeilik om aan 'n minderwaardigheidskompleks oor woordbetekenis te begin ly nie! As daar dan nou soveel verkeerde maniere van doen is, hoe sal ek ooit weet dat my wyse van verklaring van 'n woord korrek is? Dit is dus in hierdie opsig dat die woordeboek 'n mens 'n hele ent oor die weg kan help – sowel ten opsigte van die vermyding van etimologisering as ten opsigte van 'n verantwoorde gebruik van Skrif-met-Skrif vergelyking.

2.6 *Naby sinonieme word saam gegropeer*

Alhoewel die samestellers van die woordeboek dit baie sterk beklemtoon dat daar geen volmaakte sinonieme in 'n taal bestaan nie (Louw & Nida, 1988: xv), is daar tog bepaalde gevalle waar verskillende terme so naby aan mekaar in betekenis is dat dit in een inskrywing saam gegropeer word. Vir praktiese redes word naby sinonieme dus saam behandel, veral wanneer daar nie genoegsame getuienis in Bybelse kontekste of in kontemporêre buite-Bybelse kontekste is waaruit die spesifieke verskille in verwysings en/of konnotasies afelei kan word nie. 'n Voorbeeld van so 'n geval is waar die woorde ὕψος^b, ὕψηλος^b, ὕψιστος^a en ὕψωμα^a almal saam in semantiese veld 1.13 gegropeer is. Die betekenis van hierdie woorde word gedefinieer as "a location above the earth and associated with supernatural events or beings." Moontlike (Engelse) glosse vir hierdie betekenis is "high, world above, sky, heaven, on high."

2.7 Voorstelle vir Bybelvertalers

Aangesien die woordeboek grootliks uit die praktyk en teorie rondom Bybelvertaling gebore is, is dit ook op 'n heel besondere wyse daarop gerig om vir Bybelvertalers tot hulp te wees. In bepaalde gevalle word daar dus opmerkings gemaak oor sake wat vir vertalers van belang mag wees. Dit word veral gedoen wanneer 'n objek of 'n gebeure heel verskillende simboliese betekenisse in verskillende kulture kan hê. Een van die bekendste voorbeelde hiervan in die Nuwe Testament is Luk 18:13 waar daar staan: ὁ δὲ τελώνης μακρόθεν ἑστώς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάραι εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἔτυπεν τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων, Ὁ θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. (“Die tollenaar het ver gaan staan en wou nie sy oë oplig na die hemel nie, maar hy het geslaan op sy bors en gesê: God, wees genadig met my, 'n sondaar”). Om “op jou bors te slaan” het in die Nuwe Testament die simboliese betekenis van ‘berou’ en ‘spyt’ maar in sekere ander tale (waaronder Afrikaans) het dit die simboliese betekenis van ‘trots’ of ‘self-vleiery’. In party tale moet hierdie uitdrukking dus volgens Louw & Nida (1988:viii) liever met uitdrukkings soos “to strike the head” of “to grasp the abdomen” vertaal word. Om 'n goeie ekwivalent vir hierdie uitdrukking in Afrikaans te kry is nie so maklik nie. Om spyt uit te druk slaan jy miskien met jou hand teen jou voorkop, of jy neem jou kop in jou hande. Ons het egter nie in Afrikaans 'n erkende idiomatiese uitdrukking vir hierdie gestikulasie nie.

Hoewel hierdie tipe opmerkings in die woordeboek uiteraard nie alle probleme waarvoor Bybelvertalers te staan mag kom, dek nie, is dit bedoel om vertalers se aandag te vestig op die probleme wat in sekere gevalle kan voorkom.

2.8 Drie indekse

Gesien die besondere wyse waarop die gegewens in die woordeboek gerangskik is, was dit noodsaaklik om drie verskillende soorte indekse op te stel om die gebruik daarvan moontlik te maak. Hierdie indekse is vervat in 'n aparte volume van die woordeboek (Vol 2).

Die belangrikste indeks is die Grieks-Engelse indeks wat die Griekse woorde *alfabeties* rangskik. By elke Griekse woord word die volgende vyf sake aangedui: die genitief enkelvoud van die betrokke woord (in die geval van selfstandige naamwoorde of die drie geslagte in die geval van byvoeglike naamwoorde), die letters wat die verskillende betekenismoontlikhede aandui, 'n glos by elke betekenismoontlikheid, die semantiese veld sowel as die subdomein waarin die betrokke betekenis behandel word. Die indeks se inskrywing by die woord οἰκοδομέω lyk byvoorbeeld soos volg:

οἰκοδομέω	
a build.....	45.1
b make more able.....	74.15

Die 'a' en 'b' dui op die verskillende betekenismoontlikhede van die woord (in superscript in die semantiese velde aangedui), die woorde 'build' en 'make more able' is die glosse, die 45 en die 74 is die semantiese velde en die .1 en .15 is die spesifieke subdomeine waarbinne hierdie

betekenis behandel is. As sodanig bied hierdie indeks dus reeds baie waardevolle inligting oor 'n woord – trouens, dit kom neer op 'n “tradisionele” woordeboek waarin die Griekse woorde alfabeties aangegee word met vertalingsmoontlikhede by elke woord. Om egter net hierdie indeks te gebruik sonder om die semantiese veld self in Vol 1 te raadpleeg, is soos om 'n Mercedes in die motorhuis aan te hou maar elke dag myle te voet werk toe te stap!

Die woordeboek bevat ook 'n Engels-Griekse indeks maar nie alle moontlike glosse word hierin aangegee nie omdat dit te omvangryk en ook misleidend in bepaalde gevalle sou wees. Die fokus van hierdie indeks is dus op die semantiese velde en hulle onderafdelings. Dikwels is die Engelse inskrywing 'n verwysing na 'n hele stel betekenis wanneer die Engelse glos 'n hele reeks van betekenis omvat. Dit is onder andere hierdie indeks wat die woordeboek ook vir mense sonder kennis van Grieks toeganklik maak.

'n Derde indeks bevat al die Nuwe-Testamentiese gedeeltes wat in die woordeboek as illustrasies gebruik is. Wanneer 'n mens dus met 'n preek oor 'n bepaalde gedeelte besig is, mag dit waardevolle gegewens bied om hierdie indeks te gebruik om te sien wat in die woordeboek daarvoor gesê word.

3. POSITIEWE ONTVANGS VAN DIE WOORDEBOEK

Om die positiewe ontvangs van die woordeboek te illustreer, stip ek enkele sake aan uit vier internasionale en twee plaaslike resensies wat tot dusver verskyn het. Uit hierdie behandeling word dit duidelik hoeveel verskillende aspekte daar is wat gunstige kommentaar van resesente ontlok. Dit is egter ook duidelik dat die woordeboek nie bo alle kritiek verhewe is nie.

3.1 *Internasionale resensies*

3.1.1 *Reese*

In sy resensie in *Biblical Theology Bulletin* beoordeel James M Reese die woordeboek veral in die lig van die waarde daarvan vir die kommunisering van die Nuwe Testament in die moderne wêreld. Hy wys daarop dat die *Good News for Modern Man* die topverkoper van alle Bybelvertalings in die wêreld is, maar dat die feit dat Eugene Nida daaragter sit nie altyd raakgesien en erken word nie. Hy is oortuig daarvan dat “the publication of this attractively presented lexicon will force the scholarly guild to pay attention to the linguistic methodology underlying this revolutionary achievement” (1988:150). Reese skryf verder: Die woordeboek is “a boon and a challenge to all Bible study and communication” (1988:150). Hy meen nie dat hierdie woordeboek die gebruik van die bestaande woordeboeke op die Nuwe Testament sal vervang nie. Deur die definisies wat dit gee, sal dit egter gebruikers beskerm teen die gevaar om na die kwantiteit van die gebruik van 'n woord te verwys asof dit 'n semanties betekenisvolle gegewe is.¹³ Verder sal dit gebruikers ook beskerm daarteen om woordbetekenisse te probeer definieer met 'n beroep op die etimologie van woorde. Hy eindig sy resensie met die volgende stelling:

The editors end their Introduction by calling attention to 'the host of problems involved in creating this lexicon for a form of language used some 2 000 years ago (xix).' Precisely to continue to grapple with these enduring problems, the publication of this invaluable tool will encourage the mutual research of linguists and biblical scholars necessary for better understanding and communicating the Good News to the modern world (1988:151).

Reese noem geen spesifieke sake vir kritiek teen die woordeboek in sy resensie nie.

3.1.2 *Combs*

William Combs oordeel ook oorwegend positief oor die woordeboek in sy resensie in *The Sentinal, Journal of the Detroit Baptist Theological Seminary* (Combs, 1988). Spesifieke sake wat hy uitsonder is:

1. dat dit die eerste Nuwe-Testamentiese woordeboek is wat in Engels verskyn sedert die Engelse vertaling van Baur se Grieks-Duitse woordeboek deur Arndt en Gingrich in 1957,
2. dat die klassifikasie van woorde in semantiese velde dit makliker maak om woorde met soortgelyke betekenis (σοος φιλέω en ἀγαπάω) meer akkuraat te beskryf,
3. dat hierdie woordeboek dit vir die student moontlik maak om by meer akkurate definisies en vertalings van Griekse woorde uit te kom as wat met Bauer moontlik is, maar
4. dat hierdie woordeboek nie die gebruik van Bauer oorbodig maak nie aangesien Bauer 'n rykdom van inligting bied wat nié in Louw & Nida gegee word nie.

Combs (1988) maak ook besondere ophef daarvan dat die woordeboek nie die woorde "bron" of "oorsprong" by die behandeling van die woord κεφαλή as betekenismoontlikhede daarvoor aangee nie. Feministiese teoloë maak dikwels 'n saak uit vir hierdie betekenismoontlikheid van κεφαλή.¹⁴ Die feit dat Combs so gelukkig daarvoor is dat Louw & Nida nié die feministiese interpretasie hierin gelyk gee nie, wys dat hy waarskynlik nie die sentimente van feministe deel nie. As negatiewe beoordeeling skryf Combs: "This does not mean, however, that there are no problems or areas which may need correction and improvement. This reviewer has already noticed a few definitions about which he has some questions" (Combs, 1988). Hy konkretiseer egter nie hierdie kritiek deur spesifieke voorbeelde van die definisies waarmee hy probleme het te noem nie.

3.1.3 *Black*

David Black¹⁵, het 'n redelik indringende resensie oor die woordeboek geskryf (Black, 1989). Hy prys dit aan as 'n "meticulous, scholarly and practical work" wat belof om 'n baie handige gereedskapstuk in die hande van eksegete en Bybelvertalers te plaas. In sy opsomming van die vernaamste eienskappe van die woordeboek, beklemtoon Black onder meer die volgende sake:

1. die konsep van semantiese velde maak dit moontlik om sowel gemeenskaplike as onderskeidende betekenis-komponente van woorde binne 'n semantiese veld vas te stel,

2. die feit dat die woordeboek betekenis *definieer*, is baie waardevol omdat definisies die mees betekenisvolle element van Nuwe-Testamentiese leksikografie is (vergelyk §2.5 van hierdie artikel),
3. ten minste een, maar meestal meer, voorbeelde uit die Nuwe Testament word gegee vir elke inskrywing,
4. voortvloeiend uit die samestellers se ervaring met werk in tot soveel as 200 tale, is die woordeboek metodologies sowel as inhoudelik van besondere waarde vir Bybelvertalers.

Black het besondere waardering vir Louw & Nida dat hulle uiters versigtig is om oorvereenvoudigings of omstrede definisies van betekenis te vermy. Aan die ander kant meen hy dat dit juis die rede is waarom interessante en belangrike verskynsels soms baie kortliks behandel word. Hy noem byvoorbeeld dat die woordeboek gelade stellings oor *μονογενής* (semantiese veld 58.52) en *πρωτότοκος* (semantiese velde 10.43, 13.79 en 87.47) maak maar in gebreke bly om hierdie stellings te motiveer. Hy gee toe dat so 'n bespreking moontlik buite die reikwydte van 'n woordeboek sou val. Black se belangrikste kritiekpunt bly egter steeds dat die woordeboek nie genoeg inligting verskaf oor die verskynsel van sinonimiteit in die Nuwe Testament nie – in ag genome die spesifieke eienaardighede daarvan.

In die geheel oordeel Black (1989) positief oor die woordeboek: “. . . the reliability of the data and the breadth of coverage make this new work an extremely valuable tool . . . [T]he lexicon [is] exhaustive, accurate (I was unable to detect a single error in a fairly thorough browsing), and bristling with examples presented with care and with provision for application to New Testament exegesis.” Die besondere billike prys ontlok ook sy gunstige kommentaar.

3.1.4 *Silva*

Die mees indringende resensie tot op hede is waarskynlik dié van Moisés Silva¹⁶ wat gepubliseer is in die *Westminster Theological Journal* (Silva, 1989). Hy begin sy resensie deur daarop te wys dat daar reeds sedert die begin van die eeu deur taalkundiges in verskillende tale gewys is op die beperkte waarde van 'n woordeboek wat op die alfabetiese sisteem berus. Volgens hom is die Louw & Nida-woordeboek die eerste volwaardige en volledige woordeboek wat die inherente semantiese struktuur van 'n taal as basis vir die beskrywing van leksikale betekenis gebruik in plaas van die formele alfabetsisteem. Uie eie ondervinding met die beskrywing van enkele semantiese velde in die Nuwe Testament, weet Silva watter geweldige groot werk so iets behels. Daarom sy besondere waardering vir die geweldige harde werk wat agter die woordeboek lê (1989:162).

Silva (1989:165-166) noem vier sake ten opsigte waarvan hy meen dat die woordeboek van besondere waarde vir die eksegeet kan wees:

1. Die woordeboek se doelbewuste en samehangende *semantiese benadering*. (Iemand wat wil weet hoe die Nuwe-Testamentiese woorde-skat werk, sal volgens Silva meer baat vind by 'n uur se bestudering van die inleiding van die woordeboek as by vyf jaar se gebruik van kommentare!)

2. Die woordeboek se konsekwente metode van *definiëring* van woordbetekenisse ('n saak waarop reeds herhaaldelik in hierdie artikel gewys is).

3. Die woordeboek se *helder onderskeiding van kategorieë* – leksikale betekenis, betekenis en verwysing, betekenis en implikasie, betekenis van idiome, ens., word deurgaans in duidelike onderskeiding van mekaar gebruik.

4. Die woordeboek se oorspronklike *rangskikking* van die woordeskat, veral deurdat dit laat reg geskied aan die beginsel dat woordbetekenisse (soos ook fonologie) op *kontraste* berus: “When a NT student looks at a dictionary article and stops there, he or she ends up with a fragmented and fuzzy understanding of the word in question. The ability to see (in the Louw & Nida *Lexicon* – JB) at a glance the lexical options available to the writer – and more so since they are accompanied by definitions that distinguish among them – enhances significantly the student’s perception and discrimination” (1989:166). By al sy ander deugde bly die woordeboek se ordeningsbeginsel steeds sy mees waardevolle bydrae.

Self 'n kenner van die linguistiek en die leksografie van die Nuwe Testament, is Silva ook in staat om die mees indringende kritiek teen die woordeboek uit te spreek, wat hy ook doen:

1. Die afbakening van die grense van die semantiese velde kan in meerdere gevalle gekritiseer word. Gesien die “fuzzy” aard van leksikale strukture – iets wat ook deur die samestellers beklemtoon word – sal dit waarskynlik baie moeilik wees om 'n indeling van semantiese velde te vind wat nie verskille van opinie sal ontlok nie. Silva beklemtoon egter dat woordeboekgebruikers die semantiese velde van die woordeboek as *riglyne* moet sien en nie as vaste onderskeidings moet hanteer nie.

2. Die feit dat daar in die meeste gevalle slegs een sitaat uit die Nuwe Testament by die definisies gegee word, verminder die waarde van die materiaal. Ten minste twee voorbeelde is nodig om dubbelsinnighede so ver moontlik uit te skakel. In 'n toekomstige uitgawe behoort statistiese gegewens en ten minste 'n meer verteenwoordigende reeks sitate ingesluit te word.

3. Die definisies berus grootliks op die (in die linguistiek redelik kontroversiële) metode van komponensiele analise. Die probleem is dat hierdie metode beter vir sekere aspekte van die woordeskat werk as vir ander. 'n Ander metode van semantiese beskrywing, waarvolgens “collocation” (d.i. die unieke sintaktiese patrone waarin sekere woorde gebruik word) beklemtoon word, is glad nie deur Louw & Nida benut nie. 'n Deel van die “betekenis” van die selfstandige naamwoord X, mag moontlik die feit wees dat dit dikwels in een of ander verhouding met die voorsetsel Y voorkom.

4. Dit is jammer dat data vanuit die breër konteks van Klassieke en Hellenistiese Grieks egter nie op groot skaal met die informasie in die woordeboek geïntegreer is nie. Hoewel so iets 'n geweldige hoeveelheid werk sal meebring, behoort dit uiters waardevol te wees om al die terme wat vir 'n NT-skrywer beskikbaar was te kan identifiseer. In die semantiese veld “Gebed, Versoek” is daar byvoorbeeld in Hellenistiese Grieks woorde soos ἀντίαζω, ἀντιβολέω, ἀράομαι, θέσσομαι, ικετεύω en λίσσομαι

wat *nie* in die Nuwe Testament voorkom nie. Wat sê hierdie inligting vir die betekenis van die woorde wat wel in die Nuwe Testament gebruik is?

Benewens hierdie punte van kritiek het Silva ook enkele kleiner probleme met spesifieke inskrywings. Sy slotsom is egter dat die feit dat hy hierdie kritiek uitspreek, 'n getuigenis is van die stimulus wat van hierdie innoverende behandeling van die woordeskat van die Nuwe Testament uitgaan. Silva (1989:167) eindig sy resensie met die volgende opmerking: "Biblical students are deeply indebted to the editors and their collaborators for the many years of hard work poured into this *Lexicon*. This reviewer has no doubt that it represents a major advance to the cause of NT scholarship."

3.2 *Plaaslike resensies*

Tot op hede het daar ook in Suid-Afrika reeds enkele resensies of bekendstellings van die woordeboek verskyn: onder andere een deur BC Lategan in *Scriptura* (Vol 25, 1988) asook een deur AH Snyman in *Ned Geref Teologiese Tydskrif* (September 1988). Beide oordeel baie positief oor die boek.

3.2.1 *Lategan*

Lategan sonder vyf punte van belang uit: (i) die wyse van aanbieding van die materiaal in die woordeboek, (ii) die feit dat dit uit die praktyk van Bybelvertaling gebore is, (iii) die feit dat dit die produk van samewerking tussen twee uitstaande vakmense is, (iii) die interessante feit dat die boek ook toeganklik is vir iemand sonder 'n gespesialiseerde kennis van Grieks en laastens (v) die bydrae van die woordeboek tot die leksikografie in die algemeen – vakgenote uit ander taalgebiede (o.a. Bybelse Hebreeus) is reeds besig om in samewerking met Louw hierdie benadering na te volg. Volgens Lategan sal die woordeboek hom egter nou in die praktyk moet bewys en sal dit ook krities geëvalueer moet word.

3.2.2 *Snyman*

Snyman (1988:407-8) verduidelik in sy resensie kortliks vyf van die belangrikste beginsels waarop die woordeboek berus en hoe om die woordeboek prakties te gebruik. Hy oordeel veral positief oor die waarde van die notas in die boek. Sy enigste kritiekpunt is dat hy oordeel dat dit onnodig was om morfologiese informasie in 'n semantiese woordeboek soos hierdie in te sluit. Snyman (1988:408) eindig sy resensie met die volgende opmerking: "Die eerste oplaag van die woordeboek is reeds uitverkoop en daar word gewerk aan 'n tweede. Dit is 'n aanduiding van die belangstelling wat daar bestaan, en die redakteurs – met name prof Louw en dr Nida – verdien waardering vir die wyse waarop hulle ons kennis van die Griekse Nuwe Testament verryk het."

Uit die resensies wat hier bespreek is, blyk dus duidelik watter oorweldigend positiewe ontvangs die woordeboek geniet. Volmaak is dit sekerlik nie. Tog oortref die positiewe waarde van die woordeboek verreweg die kritiek wat daarteen ingebring kan word.

4. ENKELE EIE EVALUERENDE OPMERKINGS

4.1 *Taal en denke*

Die unieke beginsel waarop die woordeboek saamgestel is (semantiese velde) en wat allerweë aangeprys word as die saak ten opsigte waarvan die woordeboek sy grootste bydrae lewer, is tegelyk ook die saak wat die meeste probleme veroorsaak.

Die volgende opmerkings/probleme/kritiek vloei alles voort uit hierdie ordeningsbeginsel.

Ter agtergrond is dit eers nodig om enkele opmerkings oor die verhouding tussen taal en denke en taal en werklikheid te maak. Funk (1966: xii, xiii) beskryf hierdie sake soos volg:

Our history – the history we seek to lay bare – is transmitted in the form of language. It is therefore the linguistic tradition that both bears and conceals our disposition to history and reality . . . What we can see is presided over by what we can say . . . Language does not merely stand at our beck and call; it is there before we are, it situates us, restricts our horizon, it refuses us its total complicity . . . The first task is to expose the roots of our linguistic tradition and the second, which is wholly concomitant, is to liberate language from the hegemony of prescriptive thought.

Hierdie beskouing van taal geniet vandag wye erkenning. Om die verskil hertussen en ander taalopvattinge te verduidelik, onderskei Swanepoel (1986b: 302-303) tussen die taalbeskouing wat die aard van benoeming sien as *benoeming as 'n inventaris* (of: *taal as nomenklatuur*) en *benoeming as 'n sisteem* (of: *benoeming as iets differensieels*). In die begin van hierdie eeu het Ferdinand de Saussure al die idee dat taal in sy wese nomenklatuur is, dit wil sê, 'n lys terme wat ooreenstem met 'n gelyke aantal dinge, in twyfel getrek. Woorde is nie maar net etikette wat die taalgebruiker aan verskynsels in die werklikheid toeken nie. Reeds die feit dat verskillende tale verskillende klankkombinasies (of woorde) gebruik om na dieselfde verskynsels te verwys, toon die onhoudbaarheid van so 'n standpunt. Die probleem gaan egter veel dieper: verskillende kulture het verskillende opvattinge oor verskynsels wat op die oog af dieselfde blyk te wees. 'n Mens sou kon vra: bestaan daar so iets soos "skuld" in die "objektiewe werklikheid" en is verskillende kulture se opvattinge oor "skuld" presies dieselfde? Vergelykende ondersoek toon dat dit nie die geval is nie. Dit is dus nie maar net een en dieselfde 'ding' wat bloot in verskillende tale verskillende etikette het nie.

In teenstelling met die "etiket-opvatting", bestaan daar baie lank reeds in die taalkunde die opvatting dat taal die gebruiker daarvan se denke lei. Taal segmenteer die werklikheid op 'n manier wat eie aan hom is en hierdie segmenterings of "snitte" verskil van taal tot taal. Swanepoel (1986b: 303) toon aan dat hierdie opvatting (*benoeming as iets differensieels*) reeds ver teruggaan. Lank voor Sapir en Whorf in hierdie eeu, het W. von Humboldt reeds in die negentiende eeu taal gesien as 'n aktiewe beginsel wat 'n vaste stel onderskeidende waardes op die denke afdwing. Die besondere taalsisteem bied aan sy gebruikers 'n prisma waardeur hy die nie-linguistiese sisteem beskou. Taal is dus nie bloot 'n "bag of words" wat taalgebruikers aanwend om sake te etiketteer

nie. Taal *skep* die mens se opvatting en begrip van die sogenaamde “objektiewe werklikheid” (Swanepoel, 1986b:304). Elke taal segmenteer die werklikheid dus op unieke wyse – ’n segmentering wat veral blyk uit die “fuzzy” “betekenisklusters” wat kenmerkend van die semantiese struktuur van alle tale is.

Teen hierdie agtergrond kan die volgende kritiese vraag op ’n fundamentele vlak aan die woordeboek gevra word:

Die spesifieke ordening van semantiese velde veronderstel ’n *werklikheidsbeskouing* of *wêreldbeskouing*. Die samestellers se dit nie eksplisiet nie, maar dit is tog logies om aan te neem dat dit *hulle* beskouing is van die wyse waarop die Nuwe Testament die “wêreld” linguisties gesegmenteer het. Die probleem is dus: is dit soos die mense van die eerste eeu wat *koine*-Grieks gepraat het die werklikheid gesegmenteer het (’n *emiese* weergawe daarvan)? Of is dit ’n twintigste-eeuse Westerse opvatting van wat hierdie eerste-eeuse werklikheidsbeskouing sou kon wees (’n *etiese* weergawe daarvan)? Of, is dit in praktyk eintlik maar ’n twintigste-eeuse Christelike werklikheidsbeskouing – veral soos dit gevind word in die denkklimaat van die United Bible Societies – wat moontlik redelik ver verwyderd van die werklike toedrag van sake in die eerste eeu is?

Dit is moeilik om sonder ’n diepgaande filosofiese, historiese en antropologiese studie hierop ’n antwoord te kan gee. Die samestelling van ’n emiese weergawe van ’n eerste-eeuse omvattende werklikheidsbeskouing (veral wat betref die segmentering daarvan soos dit in linguistiese strukture en betekenisklusters tot uitdrukking kom) is natuurlik nie so eenvoudig nie – indien dit hoegenaamd doenbaar is. So ’n onder-neming veronderstel ’n diepgaande historiese en sosiologiese studie met baie meer data as waaroor ons beskik. Te meer nog, dit veronderstel dat ons mense met eerste-eeuse *koine*-Grieks as moedertaalsprekers beskikbaar moet hê om ons daarmee te help. In die praktyk is daar dus baie groot (onoorkomelike) probleme. Tog neem dit nie die belangrikheid daarvan weg dat ons moet raaksien en in gedagte hou dat die wêreldbeskouing wat deur die woordeboek se semantiese velde veronderstel word, nie sonder meer gelyk is aan hoe dinge in werklikheid destyds gesien en georden en (dus) verstaan is nie.

Om hierdie probleem met een konkrete geval te illustreer: In semantiese veld 72.1 (Louw & Nida, 1988:II:673) definieer hulle die betekenis van ἀληθής^a as “pertaining to being in accordance with historical fact” en in 72.2 definieer hulle ἀλήθεια se betekenis as “the content of that which is true and thus in accordance with what actually happened.” Reeds voor die tyd van die Nuwe Testament het die Grieke onderskei tussen ’n *korrespondensieteorie van waarheid* en ’n *koherensieteorie van waarheid* (vergelyk Swanepoel, 1989:17-19). Louw & Nida se definisie lyk baie na die korrespondensieteorie van waarheid (hulle gebruik telkens die trefwoord “in accordance with”), ’n teorie wat in ons eeu met die opkoms van die logiese positivisme weer groot aanhang begin kry het. Die vraag is nou: is dit die dominante Nuwe-Testamentiese waarheidsbeskouing wat hulle hier weergee? Sou ’n mens nie miskien ’n saak kon uitmaak vir ’n koherensieteorie van waarheid ten grondslag aan die Nuwe-Testamentiese waarheidsbeskouing nie? Uiteraard is hierdie nie die plek om hierdie spesifieke probleem breedvoerig te beredeneer nie. Dit is egter ’n konkrete voorbeeld van hoe werklikheidsbeskouing ’n rol speel by die

definiëring van woordbetekenis. Dit speel noodwendig ook 'n rol by die afbakening van semantiese velde.

Ek wil my eie standpunt oor hierdie probleem soos volg formuleer: dát die samestellers van die woordeboek *'n keuse moes maak* en 'n voorstelling moes maak, is noodsaaklik en voor die hand liggend. Dit is die basis vir ons gesprek oor wat die woorde van die Nuwe Testament sou kon beteken. Maar dit is net so noodsaaklik vir ons as woordeboekgebruikers *om hierdie keuse te relativer*. Anders kan ons onself bluf en dink ons werk met vastighede wat in werklikheid nie so vas staan nie.

Deur die woordeboek so te hanteer, sal ons waarskynlik ook die samestellers 'n onreg aandoen (alhoewel die outeurs self in die woordeboek miskien hulle voorstelle meer eksplisiet kon relativer het.) Silva (1989:166) oordeel egter tereg soos volg oor die samestellers se bedoeling: "What users need to keep in mind, however, is that the editors themselves are fully aware of the 'fuzzy' character of lexical structure; they surely do not present their framework as the only possible one, nor should we think of it as definitive (perhaps an impossible idea in any case)." Dat Louw wel deeglik bewus is van die problematiek wat hier aangeroei is, bly duidelik uit sy bespreking van Friedrich se opmerking dat 'n woordeboek idealitêr volgens Hallig & Von Wartburg se sisteem (*Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. Versuch eines Ordnungsschemas*) saamgestel moet word. Dit wil sê, dit moet 'n woordeboek wees wat op kategorieë berus wat die woordeskat orden volgens die wêreldbeskouing van die Nuwe Testament (Louw, 1985:113). Louw meen dat so 'n ideaal op 'n dogmatiese basis berus en nie op linguïstiese basis nie. Dit mag waar wees van Friedrich. My eie kritiek kom egter meer vanuit wetenskapsfilosofiese en veral kennissosiologiese oorwegings. Hoe dit ook al sy, dit bly seker een van die mees fundamentele en mees ingewikkelde probleme waarmee enige woordeboekmaker gekonfronteer word. Hierdie opmerking is dus nie soseer as kritiek op die woordeboek bedoel nie (hoewel 'n mens sekerlik lank en lekker oor meerdere semantiese velde se afbakening sou kon redeneer). Daarom is dit ook hoegenaamd nie 'n rede om die woordeboek nou as "onbetroubaar" af te maak en liever maar met Bauer en Pop te volstaan nie!

Die implikasie van hierdie kritiese opmerkings oor die woordeboek se indeling van semantiese velde is nie "maar bloot net" om die woordeboek te relativer of om die eksegeet te waarsku teen die "gevaar" van moontlike "verkeerde" eksegese wat uit die gebruik van die woordeboek kan voortvloei nie. Enersyds is ek van oordeel dat elke eksegeet altyd versigtig moet wees om absolute uitsprake oor sy of haar akademiese konklusies te maak. Relativering van wetenskaplike uitsprake oor die Bybel is altyd nodig en belangrik – ons sien immers met deur-sondeverduisterde verstand deur 'n spieël in 'n raaisel. Andersyds is dit veral nodig om hierdie opmerkings in gedagte te hou by die gebruik van hierdie woordeboek. Die verhouding taal en denke en taal en kultuur en die hele problematiek daaraan verbonde speel 'n groot rol by die indeling van die semantiese velde en 'n bewussyn van hierdie problematiek behoort ons tot versigtigheid te noop.

4.2 Groter aanvanklike inset van woordeboekgebruiker

'n Ander probleem wat uit die samestellingsbeginsel van die woordeboek voortvloei is die volgende:

Dit is iets totaal nuuts en vra *dus 'n groter inset van die gebruiker van die woordeboek* as wat by tradisionele woordeboeke die geval is. Die gebruiker moet hom of haarself ten opsigte van sekere teoretiese sake op hoogte bring – ten minste deur die inleiding noukeurig te bestudeer.

Ironies genoeg is dit aan die ander kant ook waar (soos Lategan beweer) dat die woordeboek ook toeganklik is vir die nie-spesialis, selfs vir iemand sonder veel kennis van Grieks!

Daar wag 'n sekere teleurstelling op iemand wat slegs die definisie van 'n betekenismoontlikheid van 'n woord naslaan en meen om daaruit alleen preekstof te versamel. Daarvoor is die definisies in die meeste gevalle te “yl” en gaan dit vir 'n mens se eerste gevoel mank aan wat ons gewoonlik as “teologiese diepgang” rondom 'n bepaalde woordbetekenis ervaar. Miskien het die teologiese woordeboeke ons hier “bederf”. Met 'n teologiese woordeboek is dit maklik om net 'n woord op te soek en dan het jy daar in een artikel 'n hele klomp interessante stof bymekaar. Ongelukkig is baie van hierdie “interessante” stof wat ons inlei in die “rykdom” of in die “geheim” van die sogenaamde “teologiese betekenis” van 'n bepaalde woord, misleidend en nie linguisties verantwoord nie. Die veel gebruikte woordeboek van FJ Pop se titel is nogal sprekend van verouderde en onverantwoorde linguistiese basis waarop dit berus: *Bijbelse woorden en hun geheim* (!) (eerste uitgawe 1951).

Hier moet 'n mens 'n keuse maak: dit is sekerlik makliker en interessanter om (onkrities?) allerhande dinge wat in 'n teologiese woordeboek oor 'n woord gesê word in 'n preek te gebruik. Net so kan 'n mens ook van kommentare gebruik maak wat baie “interessant” oor 'n teks te sê het. 'n Verantwoordelike eksegeet sal egter baie gesteld daarop wees dat hy of sy met *wetenskaplik verantwoorde* stof oor die teks werk. In hierdie opsig is die Louw & Nida-woordeboek sekerlik van die heel beste hulpmiddels wat vandag tot beskikking van die eksegeet is.

Ná hierdie hoofsaaklik teoretiese behandeling is dit miskien sinvol om die artikel af te sluit met 'n praktiese voorbeeld van die tipe resultaat wat 'n mens kan verkry deur die Louw & Nida-woordeboek te gebruik.

5. BETEKENISMOONTLIKHEDE VAN DIE WOORD $\pi\alpha\tau\eta\rho$ IN DIE NUWE TESTAMENT

Hierdie analise is gedoen met gegewens wat uitsluitlik uit die Louw & Nida-woordeboek verkry is. Die prosedure wat gevolg word, word “komponensiele analise van betekenis” genoem (vergelyk Nida, 1979).

In die eerste fase van die analise gaan dit oor die *verskillende betekenisse* van *dieselfde woord*, naamlik $\pi\alpha\tau\eta\rho$. Die verskillende semantiese velde waarin hierdie woord in die Nuwe Testament voorkom word eerste aangegee, daarna die woord self (gekenmerk in superscript), vervolgens moontlike glosse of vertaalmoontlikhede vir hierdie betekenis en laastens die nommers van die semantiese velde en subdomeine waarin hierdie betrokke betekenismoontlikhede aangeteken is. In die tweede tabel

word verskillende moontlike komponente en hulle aanwesigheid of afwesigheid binne die verskillende semantiese velde aangetoon. Hierdeur word die proses van kontrastering wat aan die hele proses ten grondslag lê, die maklikste geïllustreer.

πατήρ Semantiese velde					
Verwantskapsterme Sub: opeenvolgende geslagte			Bo-natuurlike wesens + kragte	Status Sub: rang	
πατήρ ^a “vader” 10.16	πατήρ ^b “ouers” 10.18	πατήρ ^c “voor-ouer” 10.20	πατήρ ^d “God as Vader” 12.12	πατήρ ^e “vader” 87.48	
<i>Komponente</i>	10.16	10.18	10.20	12.12	87.48
direkte afstamming	+	+	+	-	-
een geslag voor referent	+	+	-	-	-
manlik	+	+ -	+ -	+	+
gesag oor referent	+	+	+	+	+
sorg vir referent	+	+	-	+	+ -
hiërargie (status)	+	+	+	+	+
hiërargie (ouderdom)	+	+	+	+	+ -

Dit is belangrik om weer te beklemtoon dat hierdie analise op die betekenismoontlikhede van πατήρ *in die Nuwe Testament* berus. Dit is opgestel aan die hand van die definisies wat onder die verskillende betekenisse in die Louw & Nida-woordeboek gegee word. Die betekenis van die woord ‘vader’ in moderne Afrikaans stem nie heeltemal hiermee ooreen nie. Min van ons meen vandag dat ons voorouers gesag oor ons uitoefen of dat hulle noodwendig ’n hoer status as ons het. In ander kulture word daar wel die opvatting gehuldig dat ’n mens se voorouers gesag oor jou het en selfs op een of ander wyse vir jou sorg in jou alledaagse lewe. Waar daar in die Nuwe Testament veronderstel word dat die geslag van God manlik is, word hierdie opvatting vandag nie meer algemeen gehuldig nie. Hierdie analise bevestig die saak wat oor die verhouding tussen taal en denke beredeneer is (§4): elke taal ‘segmenteer’ die werklikheid op ’n eie unieke wyse.

In verdere fases van analise kan steeds van komponensiele analise van betekenis gebruik gemaak word, maar nou kən gekonsentreer word op die *verskille* tussen die betekenisse van *verskillende woorde* binne *die-selwe semantiese veld*, byvoorbeeld semantiese veld 10. In hierdie semantiese veld gaan dit oor verwantskapsterme in die Nuwe Testament. Vier subdomeine word onderskei, naamlik (A) terme vir groepe en lede van groepe mense wat beskou word as bloedverwant maar sonder ’n spesifieke verwysing na opeenvolgende geslagte, (daar is der-

tien sodanige terme in die Nuwe Testament), (B) Verwantskapsverhoudings tussen opeenvolgende geslagte (daar is 44 sulke woorde), (C) verwantskapsverhoudings tussen mense van dieselfde geslag (daar is vier sulke woorde) en (D) verwantskapsverhoudings wat op die huwelik berus (wat met 9 verskillende woorde in die Nuwe Testament aangedui word). As illustrasie word hier 'n komponensiele analise van die betekenis van die woorde πατήρ^a, μητήρ^a, μάμμη in die Nuwe Testament gedoen (sub-domein A):

	πατήρ ^a 10.14	μητήρ ^a 10.16	μάμμη 10.19
Komponente:			
Manlik	+	-	-
Vroulik	-	+	+
Een geslag	+	+	-
Twee geslagte	-	-	+

Hierdie is egter 'n eenvoudige voorbeeld en dit is nog meer vereenvoudig omdat daar met slegs drie uit die moontlike 44 woorde in hierdie semantiese veld gewerk word. Om in terme van onderskeidende komponente die verskille tussen al 44 woorde in hierdie semantiese veld te beskryf, is dus 'n ingewikkelde en uitgebreide proses. Die blote gedagte dááaraan en verder aan die woordeboek as geheel, gee aan 'n mens 'n goeie indruk van watter geweldige hoeveelheid werk agter hierdie woordeboek lê.

Ons moet dus versigtig wees met die algemene stelling “die betekenis van hierdie woord is . . .” So 'n stelling moet telkens in meer as een opsig gekwalifiseer word. In die eerste plek moet jy weet met watter betekenisemoontlikheid van 'n betrokke woord jy werk, vervolgens met watter semantiese veld, vervolgens met watter betekenisemoontlikhede van die ander woorde in die semantiese veld en laastens speel die konteks waarbinne jy met die betrokke woordbetekenis werk natuurlik deurgaans 'n bepalende rol.

6. TEN SLOTTE

Die uitgewers het in Februarie 1989, dit wil sê, minder as 'n jaar nadat die woordeboek gepubliseer is, 'n versoek ontvang vir toestemming om die boek in Koreaans te vertaal.

Dit is tekenend van die invloed wat die woordeboek reeds uitoefen en na alle waarskynlikheid in die toekoms gaan uitoefen. Saam met 'n goeie Griekse konkordansie, 'n goeie Bybelse ensiklopedie en die basiese Griekse grammatikas en woordeboeke, verdien ook hierdie woordeboek sy plek in die arsenaal van die basiese gereedskapstukke van elke prediker en eksegeet.

LITERATUUR

- Barr, J. 1961. *The semantics of biblical language*. Oxford: University Press.
- Black, DA. 1988. *Linguistics for students of New Testament Greek. A survey of basic concepts and applications*. Grand Rapids, Mi: Baker.
- _____. 1989. Review of Johannes P. Louw & Eugene A. Nida (eds), *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*. (2 vols). New York: UBS. (Met die skryf van hierdie artikel was dit nog nie gepubliseer nie en op die manuskrip wat ek ontvang het was daar ook nie aangedui in watter tydskrif Black beplan om dit te publiseer nie.)
- Botha, J. 1990a. *Semeion. Inleiding tot aspekte van die interpretasie van die Griekse Nuwe Testament*, Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- _____. [1990b]. *Die betekenis van Bybelse woorde – Die Louw & Nida-woordeboek in teorie en praktyk*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Botha, JE. 'n Kritiese benadering van die leksikografiese hantering van die betekenis van πιστεύω in die Griekse Nuwe Testament. Ongepubliseerde MA-vertaling. Universiteit van Pretoria.
- Buys, PJ. *Die verhouding tussen gemeente-opbou en evangelisering. 'n Eksegetiese ondersoek na die betekenis van ter saaklike woorde in die Nuwe Testament en die implikasies daarvan vir die verhouding tussen die bewaring en vermeerdering van die kerk*. ThD-proefskrif, PU vir CHO.
- Combs, W. 1988. Review of Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains. (2 vols), edited by Johannes P. Louw and Eugene A. Nida. *The Sentinal – Journal of the Detroit Baptist Theological Seminary*, 5(1).
- Deissmann, A. 1911. *Light from the ancient East. The New Testament illustrated by recently discovered texts of the Graeco-Roman world*. London: Hodder & Stoughton.
- Erickson, RJ. 1980. *Biblical semantics, semantic structure, and biblical lexicology: A study of methods, with special reference to the Pauline lexical field of "cognition"*. Ann Arbor: University Microfilms International. (PhD-dissertation, Fuller Theological Seminary).
- Funk, RW. 1966. *Language, Hermeneutic and Word of God*. New York: Harper & Row.
- Lategan, BC. 1988. Louw & Nida – 'n Nuwe begrip in Griekse woordeboeke vir die Nuwe Testament. *Scriptura*, 25:48-51.
- Louw, JP. 1973. Report on the Greek New Testament wordbook for translators. *The Bible Translator*, 24(1):141-145.
- _____. 1974. Een nieuw woordenboek voor het Griekse Nieuwe Testament. *Nederlandsche Theologische Tijdschrift*, 28:130-140.
- _____. 1979. The Greek New Testament wordbook. *The Bible Translator*, 30(1):110-117.
- _____. 1982. *Semantics of New Testament Greek*. Philadelphia: Fortress.
- _____. red: 1985. *Lexicography and translation. With special reference to Bible translation*. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- _____. & EA Nida. 1988. *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*. (2 vols). New York: UBS.
- Moulton, JH & Milligan, G. 1930. *The vocabulary of the Greek Testament. Illustrated from the papiiri and other non-literary sources*. Grand Rapids, Mi: Eerdmans.
- Nida, EA. 1972. Implications of contemporary linguistics for biblical scholarship. *Journal of Biblical Literature*, 91:73-89.
- _____. & Taber CR. 1974. *The theory and practise of translation*. Leiden: E. J. Brill.
- _____. 1979. *Componential analysis of meaning. An introduction to semantic structures*. Den Haag: Mouton.
- Petzer, JH. 1990. Die teks van die Nuwe Testament. 'n Inleiding in die basiese aspekte van die teorie en praktyk van die Tekskritiek van die Nuwe Testament. *HTS-Supplemente*, Vol 2.
- Reese, JJ. 1988. Review of Johannes P. Louw & Eugene A. Nida editors, *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*. (2 vols). New York: UBS. *Biblical Theological Bulletin*, 18:150-151.
- Silva, M. 1983. *Biblical words and their meaning. An introduction to lexical semantics*. Grand Rapids: Zondervan.

- Silva, M. 1988. Review of Johannes P. Louw & Eugene A. Nida, (eds.) Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains. (2 vols). New York: UBS. *Westminster Theological Journal*, 51(1):163-167.
- Snyman, AH. 1988. JP Louw & EA Nida, (reds.) Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains. United Bible Societies. *NGTT* 29(4):407-408
- Swanepoel, J. 1986a. Hoe (kan) 'n vertaling met die oorspronklike ooreenkom(?). (In Van der Walt, JJ (red.) In ons eie taal. Die waarde en gebruik van die 1933/53 en 1983 Afrikaanse vertaling van die Bybel. Potchefstroom: PU vir CHO.)
- Swanepoel, J. 1989. Die gebed in die Carmina van Catullus: 'n Literêre en metodologiese studie, toegespits op enkele probleme in verband met literêre interpretasie. D.Litt-proefskrif, PU vir CHO.
- Van der Walt, BJ. 1987. Bybelse verrassings oor die vrou. Potchefstroom: IRS (Studiestuk 228, 229).

VOETNOTE

1. Uiteraard kan 'n hele semantiese teorie binne die bestek van een artikel nie uitvoerig behandel word nie. In die boek *Die betekenis van Bybelse woorde – Die Louw & Nida-woordeboek in teorie en praktyk* (verskyn in 1990 by NG Kerkboekhandel) het ek dit wel redelik uitvoerig gedoen.
2. Vergelyk die verhandeling van Eugene Botha (1985) waarin hy hierdie verwarring met betrekking tot die behandeling van die woord $\mu\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon\sigma\iota\varsigma$ op oortuigende wyse aantoon).
3. Vergelyk Louw (1985:101-102) vir 'n bespreking aan die hand van voorbeelde.
4. Vergelyk Silva 1983:22-28 vir 'n oortuigende kritiek van hierdie werkswyse. Die verhouding tussen taal en denke ("gedagtevelde") is inderdaad baie ingewikkeld. Dit is so dat die werklikheid in verskillende tale verskillend gesegmenteer word (met ander woorde 'n mens sou miskien gekwalifiseer kon praat van 'n Griekse of 'n Hebreuse denkwysie). Hierdie segmentasie kan egter nie uit formele linguïstiese strukture afgelei word nie. Ek kom later (§4) weer hierop terug.
5. Vergelyk egter Silva se kritiek teen Louw & Nida in §3.14 van hierdie artikel
6. Dit is die opvatting dat woorde op sigself en los van kontekste betekenis en volledige konsepte "in" hul omdra (vergelyk Silva 1983:24).
7. Tydens die 1989-verkiesingsveldtog vir die Driekamerparlement in Suid-Afrika, is 'n hofsak tussen die twee parlementêre kandidate in Krugersdorp in die guns van die een persoon beslis omdat die ander se uitspraak *volgens die woordeboek-definisie* as rassisties kwalifiseer. Selfs in hofsake kan woordeboeke dus 'n baie belangrike rol speel.
8. Daar kan egter ook geldige kritiek teen die metode ingebring word (vergelyk Swanepoel 1986a:35-49).
9. Ek het elders ([1990a]:167vv en 181vv) die semantiese woordsoorte en die verskillende soorte komponente vollediger bespreek.
10. Net soos in die geval van die verhouding tussen Grieks en Engels is daar ook nie tussen Engels en Afrikaans 'n een tot een verhouding tussen woordbetekenisse nie. Die Afrikaanse gebruiker van die woordeboek moet natuurlik hiermee rekening hou. Aangesien Engels egter nader aan ons is as Grieks, is dit makliker om vertaal ekwivalente te vind wat reg laat geskied aan die besondere kontekste waarin die woorde gebruik word.
11. Breedvoerig behandel in my *Semeion* ([1990a]:146-164); vergelyk ook Barr (1961:107-160) en Silva (1983:35-52).
12. Breedvoerig behandel deur Barr (1961:218vv), Erickson (1980:12-65) en Silva (1983:25vv).
13. Dit is iets waarvoor party mense nogal lief is: In baie artikels en ander akademiese studies lees 'n mens dat 'n bepaalde woord x aantal kere in die Nuwe Testament voorkom en dan word een of ander semanties betekenisvolle gegewe daaruit afgelei. So 'n werkswyse is egter nie sonder probleme nie.
14. Vergelyk by B. J. van der Walt (1987:24-29) se (ietwat geforseerde) interpretasie van die betekenis van $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\eta$ in Ef 5.
15. Professor in Nuwe Testament aan die Grace Graduate School in Los Angeles en outeur van die boek *Linguistics for students of New Testament Greek*, waarna reeds hierbo verwys is.
16. Professor in Nuwe Testament aan die Westminster Theological Seminary in Philadelphia en outeur van die uitstekende boek *Biblical words and their meaning. An introduction to lexical semantics*.